

STORTINGET

Representantforslag 115 S

(2017–2018)

fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Marit Knutsdatter Strand, Steinar Ness og Heidi Greni

Dokument 8:115 S (2017–2018)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Marit Arnstad, Marit Knutsdatter Strand, Steinar Ness og Heidi Greni om lærermangel

Til Stortinget

Bakgrunn

Uklare framskrivninger

Tilgang på kvalifiserte lærere er en nøkkelfaktor for å sikre kvalitet i undervisningen. Forslagsstillerne mener derfor det er et selvstendig poeng å sikre en løpende og kvalitetssikret framskrivning av behovet for lærere i skolen. Imidlertid er beslutningsgrunnlaget for politiske vedtak de senere årene preget av usikre og sprikende estimater.

I oktober 2014 presenterte Statistisk sentralbyrå (SSB) sin jobbprognose, som viste et stort behov for nye lærere i årene fram til 2024. Framskrivningen indikerte at det ville være 38 000 for få lærere ti år fram i tid. Etter kun elleve måneder, i september 2015, la SSB fram en ny rapport som viste en påfallende lavere underdekning av grunnskolelærere, henholdsvis 3 420 i 2020, og 3 834 i 2014.

Forslagsstillerne mener det er grunn til å se nærmere på årsaken til at estimatene spriker så mye. Det er også grunn til å merke seg at det i rapporten fra 2015 står følgende:

«Resultatene må tolkes med forsiktighet. Vi understreker at beregningsopplegget i LÆRERMOD beskriver hva som kan skje i arbeidsmarkedet under gitte forutsetninger, og at det er usikkert om disse forutsetningene vil bli oppfylt.»

Mangelfulle og usikre beregninger er også tilfelle når det gjelder videregående opplæring. Kunnskapsdepartementet opplyser i svar på spørsmål i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2018 at:

«GSI har ikke tall for videregående skole, men det har KOSTRA (SSB) som teller undervisningspersonell med fullført universitets-/høgskoleutdanning uten pedagogisk utdanning, og undervisningspersonell med videregående utdanning eller lavere. I 2016 gjaldt dette for 5 305 personer i videregående skole.»

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet gjorde Høgskolen i Oslo og Akershus i 2014 en analyse der de blant annet anslår at det vil være behov for å rekruttere om lag 2 000 nye yrkesfaglærere i årene frem til 2020. Departementet har i svar til Stortinget i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2018 opplyst at en ikke har estimater for perioden 2020–2030.

Samlet sett foreligger det ikke klare og samlede estimat for behovet for rekruttering av lærere. Dette er uholdbart når politikken samtidig endres så mye som det en har sett de siste årene.

Ukvalifiserte lærere

Det har i mange år vært en utfordring for kommunene å få besatt alle lærerstillinger med kvalifiserte lærere. Dersom en legger tall fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI) til grunn, så er antallet ukvalifiserte lærere i grunnskolen om lag 4 000. Skoleåret 2016–2017 utgjorde dette 6 prosent av lærerne i grunnskolen. KOSTRA opererer med et tall på 10 800 og regner da inn vikarer og andre med kortere, midlertidig ansettelse. I sum viser dette en meget stor andel ansatte i undervisningsstillinger som mangler formell lærerutdanning.

Kunnskapsdepartementet opplyser at det ikke foreligger data for hvilken kompetanse ansatte i undervisningsstillinger som ikke oppfyller kompetansekravene til tilsetning, har fra før, og hva de trenger for å oppfylle kravene til tilsetning. Departementet har heller ikke en finansieringsordning for grunnutdanning for lærere som ikke er kvalifisert for praktisk pedagogisk utdanning eller yrkesfaglærerutdanningene. Forslagsstillerne mener dette understreker manglende faktagrunnlag og tiltak for å styre rekrutteringsarbeidet, og skolens manglende mulighet til å sikre komplettering av kompetansen blant ansatte.

Som en følge av innføring av lærernorm, anslår Kunnskapsdepartementet at tilgangen på kvalifiserte lærere må økes med om lag 6 800 for både å kompensere for de lærerne som allerede mangler i skolen i dag, og for behovene som følger av lærernormen.

Rekruttering til lærerutdanningene

Rekrutteringen til ny grunnskolelærerutdanning, GLU 1–7, er ikke tilstrekkelig for å dekke behovet for faglært kompetanse i skolen. Forslagsstillerne mener en vesentlig årsak til sviktende søkning er å finne i endrede opptakskrav som regjeringen Solberg innførte med virkning fra studieåret 2016–2017. Opptakskravene til grunnskolelærer- og lektorutdanning ble da endret, slik at søkere må ha minimum 35 skolepoeng og et gjennomsnitt i karakterer på minst 3 i norsk og 4 i matematikk. Elever med høy snittkarakter, men lavere enn karakteren 4 i matematikk, kan altså ikke søke opptak til lærerutdanningen. Elever som ellers oppfyller opptakskravene til grunnskolelærerutdanning, men har gjennomsnittskarakter i matematikk mellom 3 og 4, kan få tilbud om betinget opptak til lærerutdanningen dersom de gjennomfører og består et forkurs i matematikk. Kvaliteten på forkursene og ulik organisering av disse har vært gjenstand for sterk kritikk og har følgelig ikke fungert for å bedre opptaksgrunnlaget. Seinsommeren 2016 fikk 367 søkere til lærerutdanningene avslag etter å ha strøket på forkurset.

Tall fra Kunnskapsdepartementet viser at 30 prosent av de som fikk studieplass i 2014, ikke ville fått plass dersom kravet var karakteren 4 i matematikk. Samlet sett sank søkningen til lærerutdanningene med 2,9 prosent fra 2015 til 2016. Det er grunn til å anta at de nye kompetansekravene om minimum karakteren 4 i matematikk fra videregående skole er en vesentlig årsak til dette. For GLU 1.–7. trinn sank antall førstevalgssøkere med hele 14,5 prosent, og for GLU 5.–10. trinn sank antall førstevalgssøkere med 1,5 prosent (Kilde: GNIST indikatorrapport 2016). I 2016 stod over 585 studieplasser på lærerutdanningen tomme.

Frafall i utdanningen og yrket

I tillegg til manglende søkning til lærerutdanningene viser statistikken frafall både underveis i studiet og blant nyutdannede lærere. Mange nyutdannede lærere starter aldri å jobbe som lærere. Det er bekymringsfullt at mange nyutdannede grunnskolelærerne velger ikke å gå inn i yrket, og at flere slutter i løpet av de første fem årene.

En stor andel lærere tar ut pensjon før ordinær pensjonsalder: I 2015 var gjennomsnittlig alder for første uttak av pensjon for lærere 61,82 år. I perioden 2010 til 2015 var det i underkant av 34 000 lærere som tok ut pensjon, enten alderspensjon, avtalefestet pensjon (AFP) eller uførepensjon. Av alle lærerne som tok ut pensjon i samme periode, var det bare 27 prosent som tok ut alderspensjon. Signaler tyder på at mange lærere som rammes av at nye kompetansekrav er gitt tilbakevirkende kraft, og som nærmer seg pensjonsalder, vil søke om tidligpensjon eller søke seg ut av skolen istedenfor å videreutdanne seg på tampen av sin yrkeskarriere. Det er derfor grunn til å tro at tilgangen på nye lærere på langt nær vil dekke opp for avgangen fra yrket som følge av pensjon.

Behov for bedre faktagrunnlag og politiske grep

Ut over de ovennevnte faktorene vil omleggingen av grunnskolelærerutdanningene fra 4-årige utdanninger til obligatorisk masterutdanning innebære at det i 2021 ikke vil uteksamineres nye lærere, tilsvarende ett kull studenter. De studentene som begynte GLU-utdanning i 2017, vil ikke være ferdigutdannet før i 2022. Dette vil ytterligere forsterke lærermangelen de kommende årene.

Forslagsstillerne vil understreke at summen av de ulike tiltakene – nye opptakskrav til lærerutdanningen, tilbakevirkende kraft for kompetansekrav, forskyvning av ferdigutdannede lærere på grunn av masterutdanning og innføring av lærernorm – fører til en uoversiktlig og uheldig rekrutteringssituasjon i skolen. Regjeringen synes ikke å ha noen samlet oversikt over konsekvensene og sammenhengen mellom disse forslagene. Forslagsstillerne mener videre det er alvorlig at regjeringen mangler et tilstrekkelig faktagrunnlag som utgangspunkt for videre politikktutforming på et område av sentral betydning for skolepolitikken.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen om å legge fram en egen stortingsmelding om rekruttering av lærere med tiltak for å sikre kvalifiserte lærere i hele grunnsopplæringen.

30. januar 2018

Marit Arnstad

Marit Knutsdatter Strand

Steinar Ness

Heidi Greni

